

DEĞERLER EĞİTİMİ YOLUYLA SURIYELİ SİĞINMACILARIN SOSYAL UYUMU: YARI DENEYSSEL BİR ÇALIŞMA

Özgür Salih KAYA¹

Öz

Göçmenlerin göç ettikleri yerde hayata devam edebilmeleri için uyum sağlanması beklenmektedir. Bu nedenle göçmenlere sağlanan maddi desteğin yanı sıra göçmenlerin uyumuna yönelik yapılacak çalışmaların göçmenlerin sosyal uyum sürecini kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla bu çalışmada Türkiye'ye göç eden ve Türkiye'de yaşamakta olan 18-30 yaş arasındaki Suriyeli sığınmacıların sosyal uyumunu artırmak amaçlanmıştır. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden yarı-deneysel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın amacına yönelik olarak yarısı Türk yarısı Suriyeli 46 katılımcıdan oluşan gruba bir müdahale programı uygulanmıştır. Katılımcıların belirlenmesi amacıyla ilana çıkmıştır. Başvurular arasından yapılan görüşmeler sonucu katılımcılar belirlenmiştir. Katılımcıların 23'ü kadın 23'ü erkektir. Katılımcıların yaşları 18-30 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 24.62'dir. Katılımcılara öncelikle temel değerler hakkında bilgi verilerek müdahale programı uygulanmıştır. Uygulanan müdahale programı Türk ve Suriyeli katılımcıların empati, benlik saygısı ve pozitif değerler yönünden gelişimine katkı sunmuştur. Deneysel müdahale öncesinde empati, benlik saygısı ve pozitif değerler Türk katılımcılar lehine iken; empati, benlik saygısı ve pozitif değerler müdahale sonrasında anlamlı fark göstermeyip katılımcılar arasındaki anlamlı fark ortadan kalkmıştır. Müdahale programı sosyal uyumu sağlamada farklı etnik gruplar arasında kullanılabilir bir yöntem olmuştur. Müdahale programı empati, benlik saygısı ve pozitif değerlerin gelişimi yönünde etkili bir uygulama olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Göçmen, Sosyal Uyum, Değerler Eğitimi, Empati, Benlik Saygısı, Yarı-Deneysel Çalışma

¹Arş. Gör. Özgür Salih KAYA, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, Ankara. E-Posta: ozgur@metu.edu.tr ORCID: 0000-0001-8535-290X

KAYA, Ö. S. (2021). Değerler Eğitimi Yoluyla Suriyeli Sığınmacıların Sosyal Uyumunu: Bir Müdahale Programının Etkililiği. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 21(51), 476-500. DOI: 10.21560/spcd.vi.692941

SOCIAL COHESION OF SYRIAN REFUGEES THROUGH VALUES EDUCATION: A QUASI-EXPERIMENTAL STUDY

Abstract

Adaptation is expected to enable migrants to survive in the place they migrate. Therefore, in addition to the financial support provided to migrants, the studies on adaptation of immigrants will facilitate the social adaptation process of immigrants. In this research, quasi-experimental method was used as quantitative research methods. For the purpose of the study an intervention program applied to group of 46 consisting half Syrian half Turkish. Announcements have been made to universities and non-profit organisation to identify participants. Invited participants from the interviews were identified 23 of the participants are female and 23 are male. The age of the participants varies between 18-30 and the average is 24.62. First of all, the participants were informed about the basic values and an intervention program was implemented. The intervention program offered contributed to the development of Turkish and Syrian participants in terms of empathy, self-esteem and positive values. While cognitive empathy, self-esteem and positive values favored Turkish participants, empathy, self-esteem and positive values did not show any significant difference after the intervention, and the significance between the participants had disappeared before the experimental intervention. The intervention program has been an effective application for the development of empathy, self-esteem and positive values.

Keywords: *Syrian Migrant, Social Cohesion, Values Education, Empathy, Self-Esteem, Quasi-Experimental Study*

GİRİŞ

Göç yolları üzerinde bulunan Türkiye tarih boyunca göç alıp veren bir ülke olmuştur. Özellikle Cumhuriyet döneminde Balkanlar'dan ve diğer komşu ülkelerden yaklaşık 5 milyon kişi Türkiye'ye göç etmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2015). Türkiye'ye göçün son örneğini 2011'de Suriye'de çıkan iç savaştan sonra Türkiye'ye sığınan ve sayıları yaklaşık 4 milyona yaklaşan sığınmacılar oluşturmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018). Suriye'deki savaştan sonra Türkiye'ye gelen sığınmacıların yaşadıkları en önemli sorunlardan biri Türkiye'ye uyumdur (Kaya, 2019). Geride bıraktıklarının yanı sıra sığınmacılara yönelik ev sahibi halkın tutumları da bu bireylerin sosyal uyumunu etkilemektedir (Hickman, Crowley ve Mai, 2008). Türkiye'deki ev sahibi halkın misafirperverlik, ortak din ve benzer kültür anlayışının Suriyeli sığınmacılara bakış açısını olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Göçmenlerin göç ettikleri yere alışmasındaki önemli faktörlerden birisi de sosyal uyumdur (Kirmayer vd., 2011). 1893'te Durkheim'in değindiği sosyal uyum yeni bir kavram olmamasına rağmen (Burns, Hull, Lefko-Everet ve Njozela, 2018) çok faktörlü bir yapı olduğundan dolayı sosyal uyumun tanımlanması zordur (Mekoa ve Busari, 2018). Dolayısıyla sosyal uyumun ele alındığı bağlamda değerlendirilmesi anlaşılabilirliğini arttırabilir. En genel anlamda sosyal uyum, bireyin diğerleriyle uyum içinde yaşayabilmesi ve hayatta daha başarılı olabilmesi için yaşamında değişiklik yapması olarak tanımlanabilir (Reddy, Reddy ve Singh, 2011). Sosyal uyum, toplumsal olarak bireylerin birlikteliğini sağlar (Coleman, 2015) ve bireyin topluma katılma düzeyini arttırır (Beauvais ve Jansen, 2002). Bu araştırmada sosyal uyum bireylerin göç ettikleri yere alışmaları, yeni hayatlarında daha başarılı olmaları ve daha iyi hissetmeleri için ev sahibi halkın desteğiyle topluma entegre olmaları olarak tanımlanabilir.

Sosyoekonomik durum, dil edinimi, kişilik özellikleri ve ev sahibi halkın göçmenlere yönelik tutumu bireyin sosyal uyumunu etkilemektedir (Ehnholt ve Yule 2006). Buz (2008) Orta Doğu'dan Türkiye'ye gelen sığınmacılarla yaptığı çalışmada, sığınmacıların kültür farkından dolayı kendilerini Türkiye'ye yabancı hissettiklerini ve Türkçe bilmedikleri için insanlarla iletişim kurmakta zorlandıklarını ifade etmiştir. Farklı ülkelere göç eden

göçmenlerin uyum problemleri ve psikolojik stres yaşadıkları, depresyon ve düşük benlik saygısına sahip oldukları bilinmektedir (Lee, Shin ve Lim, 2012; Warfa ve diğ., 2012). Diğer yandan empatik bireyler yeniliklere daha açık olduklarından sosyal uyumu daha kolay yakalayabilmektedir (Chen, 2014). Karaoğlu (2007) göçmenin problemlerini paylaşabileceği ve kendisi ile empati yapabilecek bir arkadaşının olmasının sosyal uyumunu hızlandıracağını ifade etmiştir. Wilson ve Sabe'a (2003) göre sosyal uyum ile empati kurma arasında pozitif bir ilişki vardır. Gümüştan (2017) göçmen çocukların empati, benlik saygısı, akran ilişkilerinin ele alındığı programlara dahil edilmelerinin sosyal ve kültürel uyumlarını olumlu yönde etkileyebileceğini belirtmiştir. Wang ve Fowler (2019) çocukların sosyal uyumu ile benlik saygısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Ecclestone (2004) düşük benlik saygısının sosyal uyumu engellediğini ifade etmiştir. Yukarıdaki araştırmalara dayanarak göçün bireylerin psikolojik sağlığını olumsuz etkilemekle birlikte empati ve benlik saygısının sosyal uyum ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Bu araştırmanın amacı doğrultusunda sosyal uyum, değerler eğitimi kavramı ile birlikte ele alınmıştır. Işık (2007) sosyal uyumun empati kurma, farklılıklara saygı duyma, kendinin ve duygularının farkında olma, paylaşma, yardımlaşma, sorumluluk alma, iş birliği yapma gibi değerlerle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bireyin sahip olduğu değerler ve inançlar, davranışları etkilemekte birlikte bireyin sosyal uyumunda belirleyicidir (Values Change the World, 2012). İnsan büyüdükçe, kendi değerlerini oluşturur. Kendi değerlerinin yanı sıra diğerlerinin değerlerinin tartışılması da bireyin değerlerinin oluşmasında belirleyicidir (Sutrop, 2009). Değerler eğitimindeki en önemli husus bireyin gelişimine uygun bir ortamın hazırlanmasıdır (Neeme, 2011). Bu araştırmada da farklı iki kültürdeki yetişkin bireyler bir araya gelmiştir. Farklı kültürel değerlere ve yaşam deneyimlerine sahip bireyleri bir araya getirmenin amacı da bu bireylere değerler eğitimi yoluyla yukarıda bahsedilen empati, saygı, sorumluluk, paylaşma ve yardımlaşma gibi değerlerin günlük hayattaki önemini ve sosyal uyum sürecindeki kolaylaştırıcılığına vurgu yapmaktır. Bireylere pozitif bir değer kazandırmak için öncelikle bireyin kendine ve diğer insanlara değer vermesinin öğretilmesine vurgu yapılır (Veisson ve Kuurme, 2010). Bu ifadeden yola çıkarak bu araştırmada değerler eğitimi yoluyla bireylere pozitif değerler kazandırılarak sosyal uyumun sağlanması amaçlanmıştır. Özellikle

Suriyeli bireylerin savaş deneyimleri düşünüldüğünde, onları Türk akranları ile bir araya getirmek, birlikte karar alıp ortak hareket edebilmeleri hem Suriyelilerin sosyal uyum sürecini kolaylaştırabilir hem de Türk akranlarının empatik bir anlayış geliştirmesine yardımcı olabilir.

Değerler eğitimi bireylerin sosyal ve kişisel gelişiminin temel bir parçası olmasının yanı sıra şiddeti, ayrımcılığı ve etik dışı davranışları ortadan kaldırmaktadır (Ülavere ve Veisson, 2015). Değerler eğitimi ile sosyal uyum arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmalar kısıtlı olsa da değerlerin sosyal uyum ile ilişkisini inceleyen çalışmalar mevcuttur (Breidahl, Holtug ve Kongshøj, 2018; Forrest ve Watson, 2010). Dragolov ve diğerleri (2016) değerlerin sosyal uyum ile ilişkisini incelediği çalışmada evrensellik, yardımseverlik, başarı ve güven değerleri ile sosyal uyum arasında ilişki bulmuştur. İpek (2014) okul öncesi çocukların sosyal duygusal uyumunu arttırmaya yönelik yardımlaşma, sevgi, saygı, arkadaşlık değerlerini temel alarak düzenlediği eğitim programına katılan okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal ve duygusal uyum düzeyleri artmıştır. Bu araştırma kapsamı itibariyle üniversite çağında olan Türk ve Suriyeli gençleri değerler çatısı altında buluşturmayı, birbirlerinin farklı ve ortak yönlerini keşfetmelerini sağlamayı ve bireylerin empatik anlayışını arttırmayı amaçlamaktadır. Buradan hareketle çalışmada katılımcılara öncelikle değerler eğitimi hakkında temel düzeyde kuramsal bilgi verilmiştir. Kuramsal bilginin yanı sıra yardımlaşma, sorumluluk, sevgi, saygı, hoşgörü ve başarı gibi değerleri, benlik saygısını ve empatiyi içeren etkinlikler tasarlanarak katılımcılara değerlerle ilgili farkındalık oluşturulmuş, katılımcıların benlik saygısı ve empati kurma becerisi arttırılmaya çalışılmıştır. Suriyelilerin sosyal uyum sürecinde ev sahibi halka düşen görevlerin önemini arttırmak için bu çalışmada Türk akranları dahil edilmiştir. Ayrıca bu araştırma 18-30 yaş arasındaki bireylerle yürütülse de araştırmanın sonuçları hem üniversite çağındaki hem de diğer Suriyelilerin sosyal uyumunu etkileyen faktörleri ortaya çıkaracağına inanılmaktadır.

Yukarıda verilen literatürün yanı sıra bu araştırmanın amacı ve önemi doğrultusunda bazı araştırma soruları oluşturulmuştur. Oluşturulan araştırma soruları aşağıda sunulmuştur.

1) Müdahale programı öncesi ve sonrasında katılımcıların empati düzeyleri, pozitif değer algıları ve benlik saygıları uyruğa göre istatistiksel açıdan anlamlı fark göstermekte midir?

2) Müdahale programı sonrasında Suriyelilerin empati düzeyleri, pozitif değer algıları ve benlik saygıları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?

3) Müdahale programı sonrasında Suriyelilerin empati düzeyleri, pozitif değer algıları ve benlik saygıları müdahale programı öncesine göre istatistiksel açıdan anlamlı fark göstermekte midir?

4) Müdahale programı sonrasında katılımcıların empati düzeyleri, pozitif değer algıları ve benlik saygıları uyruğa göre istatistiksel açıdan anlamlı fark göstermekte midir?

YÖNTEM

Türkiye'ye göç eden 18-30 yaş arasındaki Suriyelilerin sosyal uyumunu arttırmayı amaçlayan bu araştırmada ön-test, son-test, iki gruplu yarı-deneysel model kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırma grubu 2018 yılında Ankara'da çeşitli üniversitelerde eğitime devam 23 Suriyeli ve 23 Türk toplam 46 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları 18-30 arasında değişmekte olup ($Ss=72$) yaş ortalaması 24.62'dir. Araştırma örnekleminin belirlenmesinde ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Creswell'e (2007) göre olguyu yaşayan kişi sayısı fazla ise, bazı kriterler belirlenerek katılımcıların seçimi kolaylaştırılabilir. Bu araştırmada araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş bazı ölçütleri karşılayan kişiler araştırmaya dâhil edilmiştir. Türk katılımcıların belirlenmesinde üniversite eğitimine devam etme, daha önce göçmenlerle ilgili herhangi bir çalışmada yer alıp almadığı ve Suriyeli tanıdığı olup olmadığı gibi ölçütler kullanılmıştır. Suriyeli katılımcıların belirlenmesinde ise Türkiye'de en az iki yıldır yaşıyor olma ve üniversite eğitimine devam etme şartı aranmıştır. Katılımcılar (106 Türk, 27 Suriyeli) online platformda formları doldurmuş ve uygun görülen kişiler araştırmaya dahil edilmiştir. Yukarıda bahsedilen ölçütleri sağlayan katılımcılarla iletişime geçilmiş ve katılımcılara çalışma hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri elde etmek için araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, “Pozitif Değerler Ölçeği”, “Toronto Empati Ölçeği” ve “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği” kullanılmıştır. Aşağıda veri toplama araçları ile ilgili detaylı bilgiler verilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu (KBF). Bu formda katılımcıların cinsiyet, yaş ve hangi milletten olduklarına dair bilgiler bulunmaktadır.

Pozitif Değerler Ölçeği (PDÖ). Huang ve Cornell (2016) tarafından geliştirilmiş, Arslan (2018) tarafından Türkçeye uyarlama çalışması yapılmıştır. 9 maddeden ve iki alt ölçekten oluşan Pozitif Değerler Ölçeğinin derecelendirmesi 6’lı Likert üzerinden yapılmaktadır. Ölçek uyarlama analizi çalışmasında iki boyutlu model ortaya çıkmaktadır. ($x^2=58.77$, $sd=26$, $p=0.06$, $RMSEA=.06$, $NFI=.97$, $NNFI=.98$, $CFI=.98$, $IFI=.98$, $RFI=.96$, ve $SRMR=.36$). Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .88 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada Pozitif Değerler Ölçeği’nin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .83 bulunmuştur.

Temel Empati Ölçeği (TEÖ). Jolliffe ve Farrington (2006) tarafından geliştirilen Temel Empati Ölçeği Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydın (2010) tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Temel Empati Ölçeği 2 alt faktör ve 20 maddeden meydana gelmektedir. Bunların ilki 9 maddeden oluşan bilişsel empati faktörü ikincisi ise 11 maddeden oluşan duyuşsal empati faktörüdür. Beşli derecelendirme ölçeği kullanılan ölçekten alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan ise 100’dür. Ölçeğin orijinalinin bilişsel empati ölçeğinin iç tutarlık katsayısı .79 duyuşsal empati ölçeğinin iç tutarlık katsayısı ise .85’ tir. Bu araştırmada ise Bilişsel Empati Ölçeği’nin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .81, duyuşsal empati ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı ise .84 bulunmuştur. Ölçekten alınan puanların artması empati düzeyinin yükseldiğinin bir göstergesidir.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ). Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen bu ölçek Çuhadaroğlu (1986) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. 10 maddeden oluşan ölçek Guttman değerlendirme yöntemine dayalı olarak puanlanmaktadır. Ölçekte yer alan maddeler “Çok doğru”, “Doğru”, “Yanlış” ve “Çok yanlış” şeklinde cevaplandırılmaktadır. Her sorudan puan alınabilecek

cevaplar belirlenmiştir. Ölçeğin güvenilirliğinin belirlenmesine yönelik olarak test tekrar test yöntemi tercih edilmiştir. Ölçeğin ilk ve son uygulaması arasındaki korelasyon değerinin .75 olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .81 bulunmuştur.

İşlem

Bu araştırma, “Değerler eğitimi yoluyla Suriyeli sığınmacıların sosyal uyumu müdahale programı”dır. Suriyeli göçmenleri Türk akranları ile bir araya getirerek sosyal uyumları arttırılmak istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda müdahale programı hazırlanırken sosyal uyumla ilgili çeşitli deneysel çalışmalar incelenmiştir (King, Samii ve Snilstveit, 2010; Rajulton, Ravanera ve Beaujot, 2007; Shuayb, 2012). Analizler için nasıl bir yol izleneceğine karar vermek için bazı kaynaklar referans alınmıştır (Freankel, Wallen ve Hyun, 2011; Kirk, 2012). Program deney grubuna uygulanmadan önce rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında doktora unvanına sahip iki uzmanın görüşleri alınmıştır ve program revize edilmiştir.

Müdahale Programı

Çalışma aşağıda bahsedilen üç farklı fiziksel ortamda yürütülmüştür. Müdahale programı dört gün (iki hafta sonu cumartesi ve pazar günleri) sürmüştür. Günde ortalama altı saat çalışılmış, çalışma yürütülürken ihtiyaç duyuldukça tercüman desteği alınmıştır. Aşağıda müdahale programının detaylarına yer verilmiştir.

1. Oturum. Bu oturumda grup üyelerinin birbirlerini tanıması, gruptan beklentilerini ve kişisel amaçlarını ifade etmeleri amaçlanmıştır. Grup lideri (araştırmacı) grup üyelerine program hakkında bilgi vermiştir. Bireyin biricikliğine ve kişisel farklılıklara vurgu yapılmıştır. Üyelerin etkilenmemesi için müdahale programını uygulamadan önce bu araştırmanın amacı doğrultusunda grup üyelerine yukarıda bahsedilen veri toplama araçlarının ön-test uygulaması yapılmıştır. Bu işlem yaklaşık 40 dakika sürmüştür. Daha sonra ikişerli gruplar oluşturulmuştur. Her üye arkadaşını büyük gruba tanıtmıştır. Ardından üyelerin gruba ısınması ve birliktelik duygusunun temellerini atmak için ısınma etkinliği yapılmıştır. Bu etkinlikte bireyler önce kendilerini tanıtmış, katılımcı kendini tanıttikten sonra tüm grup aynanda “Benim

adım..., ... gibiyim” diyerek birliktelik duygusu sağlanmıştır. İlk oturumda empati duygusunu geliştirmek için etkinlikler yapılmıştır. Bunlardan birinde 5’er kişilik çember şeklinde 9 grup oluşturulmuştur. Katılımcılar sırasıyla ortaya gelerek bazı hareketler yapmış ve etrafındaki kişilerin aynı hareketi yapmaları beklenmiştir. Etkinlik sonunda tüm katılımcılar ortadaki kişinin tam karşısındaki kişinin en doğru şekilde ortadaki kişinin yaptığı hareketleri gerçekleştirebildiklerini ifade etmişlerdir. Diğer kişilerin ortadaki kişinin mimiklerini tam olarak göremediklerini belirtmiştir. Bu etkinlikte, katılımcılar birisiyle empati yapabilmek için onu en geniş açıyla ve karşıdan bakabilmenin etkili olduğunu ifade etmiştir. Kendini birisinin yerine koymak için kişinin bulunduğu yerin metafor olarak kullanılmasının empati yapmanın önemini anlamada faydalı olduğu belirtilmiştir. Son olarak üyeler müdahale programı bittikten sonra kendilerini nasıl görmek istediklerini bir kağıda yazıp zarfa koymuşlar ve son gün açılmak üzere bu zarflar bir kutuda tutulmuştur.

2. Oturum. Sınıf ortamında gerçekleştirilen bu oturuma “Bildığınız değerleri paylaşır mısınız?” sorusuyla başlanmıştır. Üyelerden hoşgörü, ahlaklı olmak, sabır, yardımseverlik, misafirperverlik gibi yanıtlar gelmiştir. Bu oturumda üyelere değerler ve değerler eğitimi konusunda bilgi verilmiştir. Konu hakkında çeşitli kaynaklardan faydalanılmıştır (Dilmaç, Kulaksızoğlu ve Ekşi, 2007; Du Preez ve Roux, 2010; Halstead ve Taylor, 2005). Daha sonra sosyal uyumun önemini bir hikâye ile origami yaparak anlatmak için üyelere birer kâğıt dağıtılmıştır. “Bir kâğıtla sosyal uyum olur mu?” adlı bu etkinlikte katılımcılara -araştırmacı tarafından kurgulanan- 10 yaşındaki Ali’nin karne günü hikâyesi anlatılır. Alican karnesini aldıktan sonra arkadaşları ile birlikte alışverişe gider. Kendisine çorap, ayakkabı, tatil kitabı ve ceket alır. Aldığı çoraplardan birisini ihtiyacı olan bir çocuğa verir. Çok yorulurlar ve yemek yemek için bir masaya otururlar. Yemeklerini yedikten sonra eve gelir annesine karnesini gösterir ve sonra da uyumak ister. Uyumadan önce aldığı kitabı okur ve yatağına yatarak uyur. Her anlatılan kısımda katılımcılar ellerindeki kâğıtlara anlatılan şekli vermiştir (örneğin; karne, çorap, ayakkabı, kitap, yemek masası, yatak). Böylelikle üyeler değerleri hikâyesinde yeniden keşfeder. Üyelerin çoğu ilk kez origami yaptıkları için yardımlaşmışlardır. Bir katılımcı düşüncelerini “Hayatımda ilk kez yapıyorum origamiyi ve çok zorlanmama rağmen çok keyif aldım. Arkadaşım bana yardım edince mutlu oldum” şeklinde ifade ederken,

başka bir katılımcı “40’tan fazla kişi bu etkinliği aynanda tamamlayabildik. Sabrederek çok mücadele verdik origamiyi yapabilmek için, sorumluluk aldık” demiştir. Diğer bir katılımcı ise “Gerçek hayatta da biraz çabalayıp sorumluluk alırsak birlikte uyum içerisinde yaşayabiliriz. Böylece hem birbirimizi daha çok sever hem de daha mutlu oluruz” şeklinde ifade etmiştir. Bu etkinlikte yardımlaşma, mücadele, çalışkanlık, güven, uyum, başarı, sorumluluk, sabır ve mutluluk değerleri katılımcılar tarafından kavranmıştır ve bunların üzerine konuşulmuştur.

3. Oturum. Bu oturumda katılımcılara benlik saygısı ve empatiden bahsedilmiştir (Davis, 2018; Decety ve Ickes, 2009; Schiraldi, 2016). Daha sonra açık bir alanda katılımcıların benlik saygılarını, empati ve birlikte hareket edebilme becerisini geliştirmek için “kendi senaryomu yazıyorum, kendi rolümü oynuyorum” etkinliği yapılmıştır. Bu etkinlikte katılımcılar 4 gruba bölünmüştür ve her gruba yarım senaryolar verilmiştir. Katılımcılardan bu yarım hikâyeleri tamamlamaları ve canlandırmaları istenmiştir. Yarım hikâyeleri tamamlarken birlikte bir iş yapabilme, beyin fırtınası yapma ve diğerlerinin fikrine saygı duyma değerleri çalışılmıştır. Öte yandan katılımcılar hikâyeyi tamamlamak için herkesin sorumluluk aldığını ve birbirini cesaretlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Yine tamamlanan hikâyeyi canlandırırken herkes aktif rol almak isteyerek çalışkanlık değerine vurgu yapmışlardır. Daha sonra tamamlanan hikâyeler gruplar tarafından canlandırılmış ve sırasıyla geribildirimler alınmıştır. Canlandırma yapılırken katılımcılar canlandığı roldeki kişinin yerine kendini koyarak empati yapabildiklerini belirtmiştir. Katılımcılar birbiriyle uyum içerisinde hareket edebildiklerini ve çok eğelendiklerini ifade etmişlerdir. Dört gruba da sosyal uyumu içeren yarım hikâyeler verilmişti. Bu hikayelerin amacı kendi milletinden veya kültüründen olmayan birisini anlayıp empati yapabilmek, aynı problemi farklı kültürdeki bir kişi yaşasa da yaklaşımın farklı olmayacağını fark etmek ve yardımlaşmaktır. Ayrıca bireylerin yaratıcılığını kullanarak senaryo oluşturup değerler üzerinden canlandırma yaparak hem benlik saygılarını ve özgüvenlerini arttırmak hem de ekip çalışması bilinci oluşturup kaynaşmak ve uyum sağlamak amaçlanmıştır.

Sosyal uyumun gerçekleşmesinde dilin önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların anadilleri farklı olsa da sosyal uyum için

bunun engel olmadığı kavranmıştır. Katılımcılara ilk oturumda biri Arapça biri Türkçe iki şarkının ezgisini öğrenme ödevi verilmiştir. Katılımcılar şarkıların ezgisini öğrenmiştir ve üçüncü oturumda öğrencilerle müzik eşliğinde bardaklarla aşamalı olarak ritim tutma etkinliği yapılmıştır. Adı “Müzikle Sosyal Uyum” olan bu etkinlikte katılımcılar aynı anda hem Türkçe hem de Arapça şarkının melodisine eşlik etmişlerdir. Etkinlik sınıf ortamında gerçekleştirilmiştir. Etkinliğin amacı diğerine ayak uydurma, uyum, yardımlaşma ve sorumluluk alma değerlerini kavratmaktır. Etkinlik sonunda öğrenciler iki adet müziğin bile farklı insanları bir araya getirebilme gücünün olduğunu dile getirmişlerdir. Burada Suriyeli bir katılımcının düşünceleri dikkat çekmiştir. Katılımcılardan biri “Türkiye’de Türkçe konuşmaya zorluyorlar bizi. Ben de Türkçe öğrenmek istiyorum ama insanların ön yargılı olması beni rahatsız ediyor. Bu etkinlikte sadece Türkçe şarkı seçmeyi aynı zamanda Arapça şarkının da seçilmesi çok hoşuma gitti. Sosyal uyum da zaten bu şekilde gerçekleşir. Türk arkadaşların desteği ve sizin anlayışınız için teşekkür ederim” şeklinde duygu ve düşüncelerini ifade etmiştir. Dolayısıyla bu etkinlikte sorumluluk, güven, saygı, hoşgörü, sabır, çalışkanlık, uyum, eğlence, mutluluk ve başarı değerleri pekiştirilmiştir.

4. Oturum. Bu oturumda katılımcılar birbirinden farklı olsa da aynı yerde yaşayabilecekleri konusunda farkındalık sağlayabilmeleri için resim yapıp boyama etkinliği yapılmıştır. Bu etkinlik Ankara’da bir resim atölyesinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar rastgele iki gruba bölünmüştür. Resim çalışması esnasında katılımcılar çok eğlendiklerini, birbirlerine yardım ettiği, fikir alışverişinde bulduklarını belirtmiştir. Bir katılımcı “Aynı resmi farklı renkleri ve tonları kullanarak yaptık. Bu aslında tam da burada bulunma amacımız. Hepimiz aynı ortamda yaşamak zorundayız, bazılarımız daha koyu bazılarımız açık tenli, bazılarımız daha uzun bazılarımız daha kısa. İşte tüm farklılıklara rağmen buradayız ve bir aradayız” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise duygu ve düşüncelerini “En büyük hayalim böyle bir yerde resim yapmaktı. Çok eğlendim, arkadaşlarımla yardımlaşım. Onlardan fikir aldım. Etkinlik sonunda yaptığımız resimleri birbirimize hediye ettik” şeklinde ifade etmiştir. Bu oturumun amacı katılımcıların da söylediği gibi yardımlaşma, çalışkanlık, eğlence, saygı, hoşgörü, ilham, uyum, farkındalık v.b. değerleri somut bir şekilde gerçekleştirmektir. Nitekim alınan

geri dönütler amaçlara ulaşıldığını göstermektedir.

Etkinliğin ardından katılımcılara birinci oturumda uygulanan ölçme araçları tekrar (son-test) uygulanmıştır. Katılımcılar ölçekleri doldururken değerler konusunda farkındalıklarının çok arttığını belirtmiştir. Son olarak tüm katılımcılar dört oturum süren bu çalışmayla ilgili duygu, düşünce ve önerilerini paylaşmıştır. Katılımcılar bireysel amaçlara ulaştıklarını ifade etmiştir ve iyi dileklerle oturum sonlandırılmıştır.

Veri Analizi

Toplanan veriler bilgisayara aktarılmış, veri analizi SPSS 23.0 programında yapılmıştır. Verilerin analizinde pearson korelasyonu, bağımlı ve bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında oluşturulan hipotezler test edilmiştir ve ulaşılan sonuçlar sırasıyla aşağıda sunulmuştur

Araştırmanın birinci hipotezi olan “Müdahale öncesinde katılımcıların empati düzeyleri, benlik saygıları, pozitif değer algıları uyruğa göre istatistiksel açıdan anlamlı fark göstermektedir.” hipotezinin test edilmesi için önce normallik testi yapılmıştır. Normallik varsayımını sınamak için tercih edilen yollardan birisi denek sayısının 30’dan az olduğu durumlarda yapılabilecek shapiro-wilks testidir. Elde edilen bulgulara göre, müdahale öncesi empati (S-W=.58, $p>.05$), benlik saygısı (S-W=.41, $p>.05$) ve pozitif değer algıları (S-W=.24, $p>.05$), puanlarının normal dağıldığı anlaşılmıştır. Bir diğer normallik ölçütü çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayılarının istenilen aralıkta olmasıdır. Kline’a göre (2011) çarpıklık katsayılarının $|3.0|$ ’ten ve basıklık katsayılarının $|10.0|$ ’dan küçük olması normallik göstergesidir. Tablo 1’de çarpıklık ve basıklık katsayı değerleri verilmiştir.

Tablo 1. Değişkenlere Ait Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık
Empati	.56	1.22
Benlik saygısı	.08	.51
Pozitif değer algısı	.17	.74

Tablo 1 incelendiğinde çarpıklık katsayılarının $|3.0|$ 'ten ve basıklık katsayılarının $|10.0|$ 'dan küçük olduğu görülmektedir. Bu değerlere göre puanların normalliğinin sağlandığı kabul edilmektedir (Kline, 2011). Veriler normal dağıldığından parametrik testlerden bağımsız örneklem için t-testi yapılmıştır. Yapılan t-testi analizi sonuçları tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Müdahale Öncesi Empati, Pozitif Değer ve Benlik Saygısı Puanlarının Uyuğa Göre Farklılıkları

Değişkenler	Uyruk	N	\bar{x}	Ss	t
Empati	Türk	23	68.41	2.87	2.24***
	Suriyeli	23	41.07	1.16	
Benlik saygısı	Türk	23	4.1	3.34	6.09**
	Suriyeli	23	2.6	1.27	
Pozitif değer algısı	Türk	23	43.32	3.14	3.48***
	Suriyeli	23	22.84	.84	
***p<.001, **p<.01					

Tablo 2'de müdahale öncesi puanlar incelendiğinde empati ($p<.001$), pozitif değer algısı ($p<.001$) ve benlik saygısı ($p<.01$) puanlarının uyuğa göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark gösterdiği anlaşılmaktadır. Türk katılımcıların empati, pozitif değer algısı ve benlik saygısı puanları Suriyeli katılımcılardan anlamlı derecede yüksektir.

Araştırmanın ikinci hipotezi olan “Müdahale programı sonrasında Suriyelilerin empati düzeyleri, pozitif değer algıları ve benlik saygıları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır” hipotezinin sınanması için önce verilerin normalliğine bakılmıştır. Kişi sayısı 50'den az olduğu için shapiro wilk testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda shapiro wilk testi puanı empati için $p=.58$, benlik saygısı için $p=.64$ ve pozitif değer algısı için $p=.31$ çıkmıştır. Bu sonuçlar empati, benlik saygısı ve pozitif değer algısı puanlarının normal dağıldığı anlaşılmaktadır ($p>.05$). Veriler normal dağıldığından dolayı değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi için pearson korelasyonu testi yapılmıştır. Pearson korelasyonuna dair sonuçlar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Müdahale Sonrası Suriyeli Katılımcıların Betimsel İstatistikleri ve Pearson Korelasyon Değerleri

Değişkenler	Empati	Benlik saygısı	Pozitif değer algısı	\bar{x}	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Empati	1			62.18	1.44	.76	1.09
Benlik saygısı	.63**	1		3.9	2.31	.88	1.41
Pozitif değer algısı	.54**	.34**	1	37.53	.73	.32	1.19
**p<.01							

Kline'a (2011) göre çarpıklık katsayılarının $|3.0|$ 'ten ve basıklık katsayılarının $|10.0|$ 'dan küçük olması verilerin normal dağıldığı anlamına gelmektedir. Tablo 3'te değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında verilerin normal dağıldığı anlaşılmaktadır. Tablo 3 incelendiğinde empati ve benlik saygısı arasında pozitif yönde yüksek düzeyde, empati ve pozitif değer algısı arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ve benlik saygısı ile pozitif değer algısı arasında pozitif yönde orta düzeyde (Cohen, 1988) anlamlı bir ilişki vardır ($p<.01$).

Araştırmanın üçüncü hipotezi olan "Müdahale programından sonra Suriyelilerin empati düzeyleri, pozitif değer algıları ve benlik saygıları müdahale programı öncesine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde daha yüksektir" hipotezinin sınanması için önce verilerin normalliğine bakılmıştır. Kişi sayısı 50'den az olduğu için shapiro wilk testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda shapiro wilk testi puanı empati için $p=.19$, benlik saygısı için $p=.48$ ve pozitif değer algısı için $p=.36$ çıkmıştır. Bu sonuçlar empati, benlik saygısı ve pozitif değer algısı puanlarının normal dağıldığı anlaşılmaktadır ($p>.05$). Aynı veri seti üzerinde tekrarlı ölçüm yapıldığında bağımlı örneklem t-testi yapılmaktadır. Yapılan bağımlı örneklem t-testi sonucu Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Değişkenlerin Müdahale Öncesi ve Sonrasına İlişkin Bağımlı Örneklem T-Testi Sonuçları

Değişkenler	Müdahale	N	x	Ss	t
Empati	Öncesi	23	41.07	1.16	3.67**
	Sonrası	23	62.18	1.44	
Benlik saygısı	Öncesi	23	2.6	1.27	5.71**
	Sonrası	23	3.9	2.31	
Pozitif değer algısı	Öncesi	23	22.84	.84	4.39**
	Sonrası	23	37.53	.73	

**p<.01

Tablo 4 incelendiğinde tüm müdahale sonrası empati, benlik saygısı ve pozitif değer algısı puanları, müdahale öncesi puanlarından istatistiksel açıdan anlamlı fark göstermektedir.

Araştırmanın son hipotezi olan “Müdahale programı sonrasında katılımcıların empati düzeyleri, benlik saygıları ve pozitif değer algıları uyruğa göre istatistiksel açıdan anlamlı fark göstermemektedir” hipotezini sınamak için bağımsız örneklem t-testi yapmak gerekir. T-testi yapmadan önce verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Bunun için Shapiro-wilk test değeri incelenmiştir. Türkler için empati değeri $p=55$, benlik saygısı için $p=.72$ ve pozitif değerler algısı için $.54$ bulunmuştur. Suriyeliler için empati değeri $p=48$, benlik saygısı için $p=.56$ ve pozitif değerler algısı için $.67$ bulunmuştur. Shapiro-wilk değerlerine bakıldığında verilerin normal dağıldığı anlaşılmaktadır ($p<.05$). Veriler normal dağıldığından bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. T-testi sonuçları tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Uyruğa Göre Müdahale Sonrası Test Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Değişkenler	Uyruk	N	\bar{x}	Ss	t	p
Empati	Türk	23	71.42	.78	3.89	.06
	Suriyeli	23	62.18	1.44		
Benlik saygısı	Türk	23	4.6	.53	2.46	.44
	Suriyeli	23	3.9	2.31		
Pozitif değer algısı	Türk	23	47.51	1.62	3.12	.09
	Suriyeli	23	37.53	.73		

Tablo 5 incelendiğinde müdahale sonrası test puanları uyruğa göre anlamlı fark göstermemektedir. Test puanları hem Suriyeliler için hem de Türkler için artmıştır. Fakat Suriyeli katılımcıların empati, benlik saygısı ve pozitif değer algısı puanları müdahale sonrası daha fazla arttığından puanlar istatistiksel açıdan anlamlı bir fark göstermemektedir.

TARTIŞMA

Araştırmada elde edilen bulgular ve sosyal uyum ile ilgili yapılan çalışmalar bu bölümde tartışılıp yorumlanmıştır. Bu araştırmada müdahale programı sonrasında Suriyelilerin empati düzeyleri, pozitif değer algıları ve benlik

saygıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Brewer ve Kerslake (2015) tarafından yürütülen bir çalışmada ergenlerin benlik saygıları ile empati düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aynı çalışmada benlik saygısı ve empati düzeyinin artması ergenler arasında zorbalık davranışını azalttığı anlaşılmaktadır. Zorba davranışın ortaya çıkması bireyin empati, yardımlaşma, sorumluluk, hoşgörü ve anlayış gibi değerlerle ilişkilendirilebilir. Benlik saygısı ve empatinin kişilerarası ilişkilerle doğrudan ilişkili olduğu bilinmektedir. Wymer (1997) yetişkinlerle yaptığı çalışmada empati, benlik saygısı ve bireyin sahip olduğu mutluluk, güvenlik, kendini sevmeye, saygı, arkadaşlık, eşitlik ve uyum gibi değerlerin bireyin kendini bir gruba ait hissetmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgu araştırmanın sonucu ile örtüşmektedir. Johnson, Burlingame, Olsen, Davies ve Glave (2005) bir gruptaki işbirliği, empati ve uyum arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, grup iklimi ve empatinin grup uyumunu etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Bireylerin birbirleri ile empati kurabilmesi, diğerlerine saygı duyabilmesi aralarındaki uyumu arttırmakta ve Suriyelilerin Türkiye'ye aidiyetini arttırmaktadır. Katılımcılar farklı kişilik özelliklerine sahip olmasına rağmen birlikte yaşayabilmelerinin mümkün olduğunu bir resim çizerek sembolize edilmiştir. Bir arada yaşamaya ve uyuma vurgu yapılarak her bir katılımcı tarafından aynı resim farklı renklerle boyanmıştır. Farklı renkler kişilik özellikleri, aynı resim ise herkesin insan olduğunu sembolize etmektedir. Kişilik özellikleri farklı olsa da farklı insanlar olarak bir arada yaşamaya vurgu yapılarak katılımcıların birliktelik duygusu artırılmıştır.

Benlik saygısı hem kültürlerarası hem de aynı kültür içindeki farklı topluluklar arasında farklılık gösterebilen bir kavramdır. Batı kültürlerinde benlik saygısı kendini ifade edebilme ve kendine güvenle ilişkilendirilirken, doğu toplumlarında sosyal olarak uyum sağlayabilme olarak nitelendirilir (Markus ve Kitayama, 1991). Yi ve Wu (2004) kentte yaşayanların benlik saygılarının kırsalda yaşayanlara göre daha yüksek olduğu ve daha hızlı uyum sağladığını belirtmiştir. Benlik saygısının yüksek olması bireyin çevreyle ilişkisini kuvvetlendirir (Sampson, 2012) ve bireyin öznel iyi oluşunu artırır (Yi, 2011). Bu çalışmada hikaye oluşturma, rol oynama ve düşüncelerini ifade etme gibi tekniklerle bireylerin benlik saygısı puanları artırılmıştır. Ayrıca etkinlikler gerçekleştirirken birlikte beyin fırtınası yapma, hikaye

oluştururken başkasının fikrine saygı duyma, sorumluluk alma, harekete geçme ve duygularını paylaşmaya vurgu yapılarak bireylerin pozitif değer algıları ve empati düzeyleri arttırılmıştır. Bir değer olarak düşünülebilen güven duygusu yüksek olan bireylerin benlik saygılarının yüksek olduğu bilinmektedir (Fong ve Chang, 2011). Kendine ve diğerlerine güvenen bireyler birliktelik duygusunu daha yoğun hissetmekte ve sosyal uyumu daha hızlı deneyimlemektedirler (Browning, Burrington, Leventhal ve Brooks-Gunn, 2008).

Ev sahibi halkın göçmenlere sosyal destek sağlaması hem göçmenlerin mental iyi oluşunu hem de sosyal uyumunu arttırmaktadır (Warfa ve diğ., 2012). Bu araştırmada Suriyelilerin sosyal uyum sürecinde Türk akranlarının tutumlarının etkili olduğu düşünülmektedir. Müdahale programında gerçekleştirilen atölyelerle iki grup arasında etkileşim sağlanmıştır. Bireylerin sorumluluk bilinci geliştirilmiş, yardımlaşma, dayanışma ve sabır değerleri ile ilgili atölyeler düzenlenmiştir. Katılımcılar aynanda origami yapmaya çalışmıştır. Bu etkinlik hakkında detaylı bilgi ikinci oturumda verilmiştir. Origami yaparken zaman zaman birbirlerine yardım ettiler. Sabır ve yardımlaşma değerlerine vurgu yapılarak etkinlik sonunda başarılı olduklarında birbirlerini tebrik etmişlerdir. Bu etkinlikte origamiyi aynanda yapma bir arada yaşamayı temsil etmektedir. Bazıları kağıda daha kolay şekil vermiştir bazıları ise zorlanmıştır. Bu örnek sosyal uyum sürecine benzetilebilir. Bazı kişiler sosyal uyumu daha kolay yaşarken bazı kişilerin süreci tamamlaması daha fazla zaman almaktadır. Sonuç olarak diğerlerinin yardımı ve sosyal desteği bireyin sosyal uyum sürecini hızlandırmaktadır. Bu sonuçlarla tutarlı olarak Breidahl, Holtug ve Kongshøj (2018) yardımlaşma, güven ve dayanışma gibi değerlerin paylaşımının sosyal uyumu arttırdığını belirtmiştir. Aynı şekilde ortak değerlere sahip olmak, ortak kültürü paylaşma ve aynı dili konuşma bireyin sosyal uyumunu arttırır (Hooghe, 2007). Bunun yanı sıra, ortak bir kimlik oluşturmak bireyin empati ve güven duygusunu da arttırmaktadır (Miller, 2004).

Bu araştırmada müziğin sosyal uyum için geliştirici bir özellik olduğu düşünülerek müzik etkinliği uygulanmıştır. Katılımcılar önce bir Arapça daha sonra Türkçe bir şarkıyı bardaklarla ritim tutarak söylemişlerdir. Etkinlikten

üçüncü oturumda detaylı bir şekilde bahsedilmiştir. Yardım etme, paylaşma, sorumluluk alma ve uyum değerlerini kullanarak diğerleri ile aynı anda aynı davranışı sergileyebilme becerisine vurgu yapılmıştır. Etkinlik sonunda katılımcılar uyum sağlamak için birbirinin davranışlarını takip edebilmeyi ve birbirine saygı duymanın önemli olduğunu belirtmiştir. Aslında müzik bir metafor olarak tercih edilmiştir. Müziği ortaya çıkarmak için her bireyin mücadele etmesi sosyal uyum için bireylerin yardımlaşmasını simgelemektedir. Koelsch (2013) müziğin birleştirici özelliğine vurgu yaparak, bireylerin empati kurabildiklerini ifade etmiştir. Ayrıca müziğin bireyler arasındaki bağı kuvvetlendirdiğini ve sosyal uyumu arttırdığını savunmuştur. Bu araştırmaya paralel olarak Avustralya'daki değerler eğitiminin müzik eğitimi müfredatına dikkat çekilebilir. Okulda müzik öğretim süreçleri ve değerler arasında bağlantı kuran Forrest ve Watson (2010) sorumluluk, bütünlük, merhamet, hoşgörü, anlama ve saygı değerlerinin müzikle verilmesinin sosyal uyumu arttırdığını belirtmişlerdir.

Bu araştırmanın üçüncü oturumunda yaratıcı drama tekniği kullanılarak sosyal uyum arttırılmaya çalışılmıştır. Katılımcılara yarım hikaye verilerek tamamlanmaları istenmiştir. Suriyeli ve Türk gençler karma gruplarda yer aldı. Bireylerin beyin fırtınası, yardımlaşma, birbirini destekleme, diğerlerinin fikirlerine saygı duyma ve sorumluluk alma değerlerine vurgu yapılarak yarım hikayeleri tamamlaması istenmiştir. Burada diğerleri ile empati yapma becerisi arttırılmıştır. Bireyler tamamladıkları hikayeleri sergilemek için sahneye çıkmıştır. Katılımcılar kendilerine güvenlerinin arttığını ifade etmiş ve ölçeklerden aldıkları benlik saygısı puanlarının arttığı gözlenmiştir. İki durum da birbirini desteklemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında deneysel müdahale sonrasında tüm katılımcıların empati, benlik saygısı ve pozitif değer algısı puanları artmıştır. Ayrıca Suriyeli katılımcıların deneysel müdahale öncesi ve sonrası empati, benlik saygısı ve pozitif değer algısı puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Öte yandan deneysel müdahale öncesinde Türk katılımcıların empati, benlik saygısı ve pozitif değer algısı puanları Suriyeli akranlarından anlamlı düzeyde yüksek iken, deneysel müdahale sonrasında bu anlamlı fark

ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla araştırmanın amaçlarına ulaşıldığı söylenebilir.

Bu araştırmada sosyal uyum değerler eğitimi ile birlikte ele alınmıştır. Sosyal uyumun gerçekleşmesi zaman alan ve farklı dinamiklerin bir araya gelmesiyle oluşan bir süreç olduğu daha önce belirtilmişti. Bu araştırma özelinde düşünüldüğünde Suriyelilerin sosyal uyum sürecini başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmeleri için ev sahibi halkın rolünün önemli olduğuna inanılmaktadır. Araştırma sonuçlarının gösterdiği gibi bireyin farklı kültürden olan biriyle etkileşim sağlaması, ona karşı olumlu duygular geliştirip o kişi ile empati yapabilmesi ve o kişi ile ilgili pozitif değerlere sahip olması Suriyeli bireylerin sosyal uyum sürecini olumlu şekilde etkilemektedir. Türk katılımcıların Suriyeli akranlarına karşı olumlu tutumları, Suriyelilerin de empati yeteneğini ve karşısındaki kişiye yönelik pozitif değer algısını arttırmıştır. Ayrıca Suriyeli katılımcılara yönelik olumlu tutumlar Suriyelilerin benlik saygısını arttırmıştır. Dolayısıyla benlik saygısı artan bireylerin çevreyle daha rahat iletişim kurabileceği ve sosyal uyum sürecini daha kolay gerçekleştireceği düşünülmektedir. Bu araştırmada bireyin kişiliği ve ahlak anlayışı ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülen değerler ele alınarak sosyal uyumun daha kolay gerçekleştiği düşünülmektedir. Farklı kültürden olmalarına rağmen katılımcıların ortak evrensel değerlerle buluşması ve müdahale programıyla farkındalıklarının artması, bireylerin birbirine saygı duyması ve Türk katılımcıların Suriyeli akranları ile empati yapabilmesi Suriyelilerin sosyal uyum sürecine olumlu katkı sağlamıştır.

Son olarak bu araştırmanın çalışma grubunun özel bir grup olduğuna inanılmaktadır. Üniversite çağında olmaları ve Türkçeyi daha iyi konuşabilmeleri diğer Suriyelilere göre haklarının daha fazla farkında olmalarını sağlayabilir. Türkler açısından da benzer durum söz konusudur. Üniversite çağında olan Suriyelilerle daha fazla etkileşim halinde olmaları ve önyargılarının diğer Türklere göre daha az olması Suriyeli akranlarının sosyal uyum sürecine olumlu katkı sağlamıştır. Ayrıca araştırmacının deneyimlerinden yola çıkarak üniversite okuyan Suriyelilerin diğer Suriyelilere göre daha az dışlandıkları söylenebilir.

Bu araştırmada seçilen 18-30 yaşındaki grubun topluma entegre edilmesi hem bireyin sosyal uyum sürecini kolaylaştıracak hem de diğer aile üyelerinin de sosyal uyum ve toplumsal kabulünü kolaylaştıracaktır. Öncelikle bu

araştırmada yapıldığı gibi Suriyeli ve Türklerin bir araya getirildiği etkinliklerin arttırılmasına ihtiyaç vardır. İki grubun etkileşiminin arttırılması Suriyelilerin sosyal uyum sürecini olumlu yönde etkileyebilir. Bu bireylere yönelik yapılacak olan akademik çalışmaların yanı sıra, uygulamaya dönük adımlar atılabilir. Örneğin; kendilerini bu toplumun bir parçası hissedebilmeleri için onlara sunulacak sosyoekonomik koşulların iyileştirilmesi önem arz etmektedir. Üniversite çağında olup üniversiteye gitmeyen yüzbinlerce Suriyeli var. Suriyeli bireylerin uyum sürecine yönelik olarak, farklı eğitim düzeyinde bulunan Suriyelilere yönelik farklı politikalar düzenlenebilir. Örneğin üniversite çağındaki Suriyelileri üniversite eğitimine teşvik etmek için burslar arttırılabilir. Lise çağında olan göçmenler ise mesleki eğitim kurslarına yönlendirilebilir. Sonuç olarak eğitim her kademesinde olan bu bireylere daha fazla kişisel, ekonomik, toplumsal ve mesleki potansiyellerini gerçekleştirme olanağı tanınabilir. Örneğin; Kendi ülkelerinde yapmış oldukları işlere yakın işlerde istihdam edilebilirler. Suriyelilerin sosyal uyumunun önündeki engellerden biri ev sahibi halkın önyargılarıdır. Bu ön yargılarla ilgili olarak Suriyeliler hakkında “yanlış bilinen doğrular” a açıklık getirilmesinin onlara karşı önyargıyı azaltacak ve toplumla daha kolay bütünleşmeleri sağlanabilir. Bu araştırma yürütülürken Türk ve Suriyeli katılımcılar önemli paylaşımlarda bulunmuşlardır. Bundan sonra yapılacak olan araştırmalarda Suriyelilerin Türkiye’deki uyum deneyimleri nitel araştırmalarla derinlemesine incelenebilir. Böylelikle daha çok deneyime dayalı sonuçlar elde edilebilir ve somut adımların atılabilir. Bu araştırmadaki Suriyeliler Türkiye’de üniversite eğitimine devam etmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre bu bireylerin savaş deneyimleri de Türkiye’ye alışma sürecini etkiliyor olabilir. Üniversitelerin psikolojik danışma hizmeti veren birimlerinde bu gençlere yönelik sunulacak hizmetler onların sosyal uyumu ve ruh sağlığı için önemli olacaktır. Bu gençlere sunulacak psikolojik ve sosyal destek hizmetin yanı sıra ileriye yönelik hedeflerinin belirlenmesi, desteklenmesi ve onların güçlendirilmesi aidiyet hissini ve sosyal uyumu arttıracaktır.

KAYNAKÇA

- Arslan, N. (2018). Pozitif değerler ölçeğini Türk kültürüne uyarlama çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 240-252.
- Beauvais, C., Jansen, J. (2002). Social Cohesion: Updating the State of the Research. *CPRN Discussion paper. No: F/22*. Ottawa: Canadian Policy Research Networks.
- Breidahl, K. N., Holtug, N., Kongshøj, K. (2018). Do shared values promote social cohesion? If so, which? Evidence from Denmark. *European Political Science Review*, 10(1), 97-118.
- Brewer, G., Kerslake, J. (2015). Cyberbullying, self-esteem, empathy and loneliness. *Computers in human behavior*, 48, 255-260
- Browning, C.R., Buntington, L.A., Leventhal, T., Brooks-Gunn, J. (2008). Neighborhood structural inequality, collective efficacy, and sexual risk behavior among urban youth. *Journal of Health and Social Behavior*, 49, 269-285.
- Burns, J., Hull, G., Lefko-Everett, K., Njozela, L. (2018). Defining social cohesion. *Southern Africa Labour and Development Research Unit*, 216(1), 1-20.
- Buz, S. (2008). Türkiye'deki sığınmacıların sosyal profili. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(4), 1-14.
- Chen, V. H. H. (2014). Facilitating social inclusion of migrant workers through digital game play. *GlobDev 2014. Paper 4*. Erişim Tarihi: 7 Ocak 2020 <https://aisel.aisnet.org/globdev2014/4/>
- Cohen, J. (1988). The effect size index: *Statistical power analysis for the behavioral sciences*, 2, 284-288.
- Coleman, H (2015). Language and social cohesion: An introduction and lessons learnt. *Language and Social Cohesion in the Developing World*, 1-11. Erişim Tarihi: 1 Ocak 2020, <https://www.teachingenglish.org.uk/article/language-social-cohesion-developing-world>
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2. Baskı). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda Benlik Saygısı*. (Uzmanlık Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ankara.
- Davis, M. H. (2018). *Empathy: A social psychological approach*. Routledge.

- Decety, J. E., Ickes, W. E. (2009). *The social neuroscience of empathy*. MIT Press.
- Dılmaç, B., Kulaksizoğlu, A., Ekşi, H. (2007). An examination of the humane values education program on a group of science high school students. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 7(3).
- Dragolov, G., Ignácz, Z. S., Lorenz, J., Delhey, J., Boehnke, K., Unzicker, K. (2016). Social Cohesion, Values of Individuals, and Their Well-being. *In Social Cohesion in the Western World* (pp. 79-92). Springer, Cham.
- Du Preez, P., Roux, C. (2010). Human rights values or cultural values? Pursuing values to maintain positive discipline in multicultural schools. *South African Journal of Education*, 30(1).
- Ecclestone, K. (2004). Developing self-esteem and emotional well-being inclusion or intrusion? *Adults Learning*, 16(3), 11-13
- Ehnholt, K. A., Yule, W. (2006). Practitioner review: Assessment and treatment of refugee children and adolescents who have experienced war-related trauma. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(12), 1197-1210.
- Fong, E., Chang, L.Y. (2011). Community under stress: Trust, reciprocity, and community collective efficacy during SARS outbreak. *Journal of Community Health*, 36, 797-810.
- Forrest, D., Watson, A. (2010). Harmony through values education in Australia, in Lindsey Williams (ed.) *Proceedings of the 29th ISME*, Beijing, China, 1-5 August 2010, pp. 72-75.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., Hyun, H. H. (2011). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2015). İstatistiki veriler. Erişim Tarihi: 23 Kasım 2019 http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi_409_422_424_icerik
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2018). İstatistiki veriler. Erişim Tarihi: 20 Kasım 2019 http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik
- Gümüşten, D. (2017). Mülteci Çocukların eğitimi ve uyumlarına yönelik yapılan müdahale programları üzerine bir derleme. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 5(10), 247-264.
- Halstead, J. M., Taylor, M. J. (2005). *Values in education and education in values*. Routledge.

- Hickman, M., Crowley, H., Mai, N. (2008). Immigration and social cohesion in the UK. York: Joseph Rowntree Foundation.
- İpek, E. (2014). *Beş Yaş Çocuklarına Verilen Değerler Eğitimi Programının Sosyal Duygusal Uyum Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, EBE, Konya.
- Johnson, J. E., Burlingame, G. M., Olsen, J. A., Davies, D. R., Gleave, R. L. (2005). Group climate, cohesion, alliance, and empathy in group psychotherapy: Multilevel structural equation models. *Journal of Counseling Psychology*, 52(3), 310
- Kâğıtçıbaşı, Ç. (1988). Diversity of socialization and social change. In P. R. Dasen, J. W. Berry, & N. Sartorius (Eds.), *Cross-cultural research and methodology series. Health and cross-cultural psychology: Toward applications* (ss. 25–47). Sage Publications.
- Karaoğlu, F. (2007). *Yabancı Uyruklu Öğrencilerde Uyuma Davranışı: TÖMER Örneği*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi SBE, Ankara.
- Kaya, Ö. S. (2019). *Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyeli Üniversite Öğrencilerinin Göç Sürecindeki Uyum Yaşantıları*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, EBE, Ankara.
- Kim, C. M., Lee, J. Y. (2020). Effects of South Korea's educational welfare priority project on elementary-and middle-school students' changes in self-esteem and adaptation to school life. *Children and Youth Services Review*, 109.
- King, E., Samii, C., Snilstveit, B. (2010). Interventions to promote social cohesion in sub-Saharan Africa. *Journal of Development Effectiveness*, 2(3), 336-370.
- Kirk, R. E. (2012). *Experimental design. Procedures for the behavioral sciences* (2nd ed.) Monterey, CA: Brookes/Cole.
- Kirmayer L.J., Narasiah L., Munoz M. vd. (2011). Common mental health problems in immigrants and refugees: General approach in primary care. *The Canadian Medical Association Journal*, 183(12), 959-966.
- Kline, R. B. (2011). *Convergence of structural equation modeling and multilevel modeling*. na.
- Koelsch, S. (2013). From social contact to social cohesion—the 7 Cs. *Music and Medicine*, 5(4), 205-209.
- Lee, Y. M., Shin, O. J., Lim, M. H. (2012). The psychological problems of North Korean adolescent refugees living in South Korea. *Psychiatry Investigation*, 9(3), 217.

- Markus, H.R., Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224-253
- Mekoa, I., Busari, D. (2018). Social cohesion: Its meaning and complexities. *Journal of Social Sciences*, 14, 107-115
- Miller, D. (2004), Social Justice in Multicultural Societies, in P. van Parijs (ed.), *Cultural Diversity Versus Economic Solidarity*, Brussels: De Boeck University Press, pp. 13–31.
- Reddy, T. O., Reddy, M. T. P., Singh, M. S. (2011). A study of social adjustment as a socio-psychological differential among sports achievers, non achievers and non participants female tribal. *Indian Journal of Movement Education and Exercises Sciences*, 1(1), 1-5.
- Sampson, R.J. (2012). The Theory Of Collective Efficacy. In R. J. Sampson (Ed.), *Great American City: Chicago and the Enduring Neighborhood Effect* (ss. 149–178). Chicago: University of Chicago Press.
- Schiraldi, G. R. (2016). *The self-esteem workbook*. (2nd Edition). New Harbinger Publications.
- Shuayb, M. (2012). *Rethinking education for social cohesion: International case studies*. Palgrave Macmillan.
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., Çapa-Aydın, Y. (2010). Temel empati ölçeği Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(34).
- Ülavere, P., Veisson, M. (2015). Values and values education in Estonian preschool child care institutions. *Journal of Teacher Education For Sustainability*, 17(2), 108-124.
- Wang, S. C., Fowler, P. J. (2019). Social cohesion, neighborhood collective efficacy, and adolescent subjective well-being in urban and rural Taiwan. *American Journal of Community Psychology*. 63, 499-510.
- Warfa, N., Curtis, S., Watters, C., Carswell, K., Ingleby, D., Bhui, K. (2012). Migration experiences, employment status and psychological distress among Somali immigrants: a mixed-method international study. *BMC Public Health*, 12(1), 749-761.
- Wilson, S. R., Sabee, C. M. (2003). Explicating Communicative Competence As a Theoretical Term. *Handbook of Communication and Social Interaction Skills*, 3–51. Lawrence erlbaumass.

- Wymer Jr, W. W. (1997). Segmenting volunteers using values, self-esteem, empathy, and facilitation as determinant variables. *Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing*, 5(2), 3-28.
- Yi, C. C. (2011). *From Adolescence to Young Adulthood: Challenges for Taiwan Youth Facing a Changing Society*. Asia Research Institute working paper series, 156, Singapore: National University of Singapore.
- Yi, C. C., Wu, C.I. (2004). Teen Life around the World: Introduction to Teen Life in Taiwan. In J. Slater (Ed.), *Teen Life in Asia* (Teen life around the world) (ss. 223–241). Westport: Greenwood Publishing.